

nieprzyjazne mniejszości niemieckiej znajdują się Stronnictwo Narodowe, Konfederacja Polski Niepodległej i Polski Związek Zachodni, po stronie niemieckiej zaś palmę pierwszeństwa dźrzyż SPD.

W trakcie prowadzonych badań liderzy sformułowali swoje oczekiwania co do warunków życia społecznego w Polsce. W hierarchii tych potrzeb na pierwszym miejscu znajdował się ułatwiony dostęp do życia religijnego i języka niemieckiego w szkołach. Następnie postulowano szerszy dostęp do kultury niemieckiej, dostęp do mass mediów i udział w życiu politycznym. Omawiając postawy Niemców w Polsce wobec kolejnych wyborów Z. Kurcz zwrócił uwagę na duże poparcie, zwłaszcza na Opolszczyźnie, udzielone obozowi „Solidarności” w 1989 r. co w jego opinii było rekompensatą za obietnice poszerzenia swobód mniejszościowych.

Przechodząc do szerszych refleksji można powiedzieć, iż otrzymaliśmy dobrze udokumentowaną pracę socjologiczną, która w istotny sposób wzbogaca naszą wiedzę na temat mniejszości niemieckiej w Polsce. Z tekstu wyraźnie widać, iż autor chyba niepotrzebnie uciekł w rozważania metodologiczne i uogólniające jakby zapominając, iż istnieje jeszcze wiele luk w faktografii wymagających gruntownego opisanie i interpretacji. Z lektury przebija też fascynacja autora ciekawą kwestią procesu zmiany identyfikacji narodowościowej. Jak się wydaje, książka ta jednakże stanowić może dopiero punkt wyjścia do opracowania kompleksowej monografii na temat dziejów mniejszości niemieckiej, jej zaangażowania w życie społeczne, oczekiwań wobec Polaków i rodaków zza Odry i Łaby, a także polityki rządów niemieckiego i polskiego wobec tej grupy narodowościowej. Wymagałoby to jednak prawdopodobnie pracy zespołowej i powołania grupy interdyscyplinarnej, gdzie byłoby miejsce dla historyka, socjologa, etnologa, prawnika, ekonomisty i psychologa.

Bogdan Koszel

„Ansichten”. Jahrbuch des Deutschen Polen-Instituts Darmstadt.
7. 1995/1996. Harrasowitz Verlag, Wiesbaden 1996, 279 ss.

Najnowszy, siódmy numer (za lata 1995/1996) rocznika Instytutu Niemiecko-Polskiego w Darmstademie jest dowodem, iż pismo to podlega stałej ewolucji zarówno pod względem treści jak i formy edytorskiej. Zmienił się tytuł, do numeru szóstego (1994) nosiło ono nieco przydługi tytuł „Deutsch-polnische Ansichten zur Literatur und Kultur” skrócony obecnie do jednego słowa – „Ansichten”. Sygnalizowane już w omówieniach poprzednich numerów zjawisko ciągłej zmiany koncepcji wydawniczej i rozbudowywania zakresu problematyki pisma, a także poszerzania kręgu autorów drukujących tu swe prace spektakularnie widoczne jest w jego najnowszym numerze. Zauważalny jest tu także inny, wskazywany już dawniej element coraz większego udziału autorów polskich wśród drukujących tu swe opracowania naukowców i publicystów. Udział ten, oceniany w poprzednim numerze „Ansichten” na 2/3 opublikowanych materiałów, podobny jest w najnowszym tomie, gdzie na 14 artykułów, esejów i studiów 9 przygotowali polscy współpracownicy pisma.

Jeśli chodzi o zawartość treściową, numer ten różni się również od innych zdecydowaną przewagą opracowań poświęconych problematyce polskich przemian ustrojowo-społecznych, atmosferze polityczno-ideowej dzisiejszej Polski, procesom integracji naszego państwa ze strukturami wspólnot zachodnich, dyskusji nad aktualnością XIX-wiecznych polskich programów ideowych i artystycznych, a także znaczenia obcego dziedzictwa duchowego, także niemieckiego dla współczesnej kultury polskiej. Można więc wysunąć tezę, iż ostatni numer „Ansichten” sprofilowany został pod kątem rozważań z zakresu ideologii, politologii i psychologii społecznej.

We wstępie do owego tomu redaktorzy pisma podkreślają, że stosunki polsko-niemieckie są nadal dalekie od normalności, co wyraża się również w dużym zróżnicowaniu poziomu zainteresowania krajem sąsiednim w społeczeństwach Polski i Niemiec. Piszą więc m.in. że: „O ile Niemcy stanowią dla Polaków ważny punkt orientacyjny, o tyle Polska jest dla Niemców nadal krajem raczej nieznanym, a nawet nieco egzotycznym”, toteż jednym z najważniejszych zadań ich pisma było, jest i powinno być w przyszłości zbliżanie wielorakich zagadnień polskich czytelnikowi niemieckiemu. Omawiany numer jest dobrą ilustracją realizowania tego postulatu, a fakt, że skomplikowane i trudne zagadnienia polskiej przeszłości i współczesności, rzeczywistości politycznej i ideowej, życia duchowego i kulturalnego Polski przedstawiają tu i interpretują autorzy polscy należy ocenić pozytywnie, są oni bowiem szczególnie predestynowani do prezentowania tych spraw czytelnikowi niemieckiemu.

Główny dział „Eseje” owego numeru otwiera artykuł Z. Krasnodębskiego pod wymownym tytułem *Czy rewolucja pożarła swe dzieci? O polskiej elicie duchowej po upadku komunizmu*. Autor rozważa w nim szeroko obecnie dyskutowane w Polsce zagadnienie postaw ideowych i duchowych intelektualistów wobec dokonujących się w naszym kraju przemian, a także wobec niedawnej przeszłości polityczno-ustrojowej Polski. Kolejne opublikowane tu studium pt. *Prawicowa kontrrewolucja młodych* pióra M. Zaleskiego podejmuje kwestię kształtowania się w Polsce ruchów prawicowych i ich zróżnicowania ideowo-politycznego. L. Żyliński w swym opracowaniu rozważa następnie ważną kwestię niemieckich postaw wobec problemów transformacji ustrojowej w Polsce, aktualnych stosunków polsko-niemieckich, a także roli, jaką odgrywały polskie i niemieckie stanowiska wobec Rosji w procesach integracji państw Europy Środkowo-Wschodniej ze wspólnotami świata zachodniego. Dwa interesujące materiały opublikowane w omawianym numerze „Ansichten” przedstawiają kwestię trwania i aktualności idei romantycznych i XIX-wiecznych modeli myślenia politycznego i społecznego w postawach życiowych współczesnych Polaków. Pierwszy z nich to praca K. Rutkowskiego pt. *Mickiewicz – wielki nieznan?* analizująca zjawisko ciągłego trwania w Polsce dyskusji nad znaczeniem twórczości Mickiewicza dla Polaków, która to dyskusja jest „przykładem niezwyklego stosunku współczesnych do klasyka” literatury. Natomiast E. Kobylińska w swym obszernym artykule pt. *Umrzeć za ojczyznę. Polskie postacie literackie i malarskie* podejmuje próbę „ukazania i zinterpretowania stylów umierania za Polskę” w XIX i XX-wiecznym piśmiennictwie i malarstwie polskim. Autorka zadaje tu znaczące pytanie: co pozostaje i co powinno być utwalone z polskiego dziedzictwa duchowego w czasie, gdy dominujący dotąd romantyczny kanon postępowania „przestaje stopniowo określać polską tożsamość” narodową.

Niemiecka badaczka i tłumaczka literatury polskiej R. Schmidgall w swym studium pt. *Potęga genius loci. Gdańsk w prozie Stefana Chwina i Pawła Huelle* ukazuje na przykładzie twórczości obu polskich pisarzy jaki obraz Niemców ukształtował się w Polsce po II wojnie światowej i jaką rolę odgrywa świadomość niemieckiego dziedzictwa duchowego wśród polskich mieszkańców dawnych ziem niemieckich (w tym przede wszystkim Gdańska).

Obszerny dział „Literatura” w omawianym numerze pisma objął przekłady opowiadań P. Huelle (*Pierwsza miłość*), A. Stasiuka (*Przez rzekę*) oraz poezji A. Stasiuka, W. Wencla, M. Niemca i A. Zagajewskiego. Znalazły się tu również tłumaczenia opowiadań G. Herlinga-Grudzińskiego (*Morderca Stalina*) i T. Borowskiego (*Śmierć powstańca*), będące w intencji redakcji nawiązaniem do 50 rocznicy zakończenia II wojny światowej i które to opowiadania należą według wydawców pisma do „najbardziej wstrząsających świadectw naszego stulecia”.

Wskazywany już w omówieniach innych numerów „Ansichten” fakt rozbudowania działu „Kronika” o znaczące opracowania z zakresu współczesnej literatury i sztuki polskiej znajduje swe potwierdzenie w tomie najnowszym. Znalazły się więc tutaj: esej A. Nasilowskiej o aktualnych wydarzeniach literackich w Polsce, opracowanie J. Sieradzkiego o polskim teatrze w 1995 r., materiał J. Weichardta o wystawach sztuki polskiej w Niemczech w okresie od listopada 1994 do października 1995 r., omówienie XX Festiwalu Polskich Filmów Fabularnych w Gdyni pióra G. Schatza oraz artykuł A. Buchnera pt. *Warszawska Jesień. Muzyka w Polsce w r. 1995*.

Tak jak inne numery „Ansichten” omawiany tom zamyka ważny i wartościowy dział „Bibliografia” obejmujący tym razem opracowania: M. Macka *Polska literatura w niemieckich przekładach 1994/95*, J. Burasa *Niemieckojęzyczne tytuły w polskich tłumaczeniach 1994/95* oraz zestawienie bibliograficzne niemieckojęzycznych publikacji o Polsce z lat 1994 i 1995 M. Krzoski.

Mimo że problematyka polityczno-społeczna, zagadnienia ideologiczne i ustrojowe współczesnej Polski podejmowane były na łamach innych numerów rocznika „Ansichten”, w najnowszym jego tomie stanowią one główną oś tematyczną materiałów tu opublikowanych. Ukazanie ich i interpretacja dokonane przez badaczy i znawców owych zagadnień przybliżają te kwestie czytelnikowi niemieckiemu, czynią więc z pisma znaczące źródło informacji o Polsce, jej społeczeństwie, przemianach ustrojowych, społecznych, kulturalnych i duchowych. Omawiany numer jest wymownym przykładem rozwoju zainteresowań wydawców pisma, rozszerzania kręgu problemów poruszanych na jego łamach, różnicowania sposobu ich interpretowania i oceny.

Tadeusz Seweryn Wróblewski